

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÖĞRENCİLER İÇİN YAPILAN ÖĞRETİMSEL UYARLAMALARA YÖNELİK SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ¹

Opinions of Social Studies Teachers on Educational Adaptations for Students with Learning Difficulties

Nurdan ÜSTÜNOL

Öğretmen, MEB, Antalya, n.ustunol@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ceren UTKUGÜN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cerendemirdelen@hotmail.com

Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, agazel@aku.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 01 Nisan 2022

Kabul: 30 Temmuz 2022

Anahtar Kelimeler:

Özel eğitim, Öğrenme güçlüğü,
Öğretimsel uyarlama, Sosyal Bilgiler
öğretimi, Sosyal Bilgiler öğretmeni

© 2022 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler normal gelişim gösteren akranlarından daha farklı şekillerde öğrenebilmektedir. Bu öğrencilerin mevcut performanslarını en üst düzeye çıkarabilmek, etkili ve kalıcı öğrenmelerini sağlamak için öğretimsel uyarlamalar yapmak önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için öğretimde bireyselleştirme, düzenleme ve uyarlamaların niteliklerinin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesidir. Araştırma, nitel araştırma yönteminde fenomenoloji deseninde tasarlanmıştır. Katılımcılar, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Konya ili merkezinde bulunan MEB'e bağlı ortaokullarda öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilerle eğitim öğretim faaliyetleri gerçekleştirmiş olan 25 Sosyal Bilgiler öğretmenidir. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmış, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilerle çalışan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin özelliklerine uygun plan hazırlamadıkları, planlarda öğretimsel uyarlamalara yer vermedikleri, var olan planları uygulamadıkları, öğrencilere uygun değerlendirme yöntemlerini kullanmadıkları tespit edilmiştir. Eğitim uygulamalarının başarılı şekilde yürütülmesi için hizmet içi eğitimlerin artırılması gerekliliğini vurgulayan öğretmenler; özel eğitim uzmanlarının destek vermesi, sınıfların öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için daha uygun hale getirilmesi, sınıf

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 01 April 2022

Accepted: 30 July 2022

ABSTRACT

Students with learning difficulties can learn in different ways than their normally developing peers. It is important to make instructional adaptations in order to maximize the current performance of these students and to ensure their effective and permanent learning. The aim of this study is to determine the characteristics of individualization, regulation and adaptation in teaching for students with learning

¹ Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında tamamlanmış olan "Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilere Yönelik Sosyal Bilgiler Dersindeki Öğretimsel Uyarlamalar Hakkında Öğretmen Görüşleri" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Keywords:

Special education, Learning difficulties, Instructional adaptation, Social Studies teaching, Social Studies teacher

© 2022 PESA All rights reserved

difficulties, according to the views of Social Studies teachers. The research was designed in the phenomenology pattern in the qualitative research method. The participants are 25 Social Studies teachers who have carried out educational activities with students with learning disabilities in secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in the city center of Konya in the 2019-2020 academic year. It was collected with the restructured form of the research and analyzed with the descriptive analysis method obtained. As a result of the research; it has been determined that Social Studies teachers working with students with learning difficulties do not prepare plans suitable for the characteristics of the students, do not include instructional adaptations in the plans, do not implement existing plans, and do not use appropriate assessment methods for students. Teachers who emphasized the necessity of increasing in-service training for the successful execution of educational practices; they suggested support from special education specialists, making

GİRİŞ

Özel gereksinimli çocuklar; fiziksel, zihinsel, iletişimsel, sosyal ve duygusal gelişim olarak normal gelişim gösteren yaşlılarından farklılık gösterdiği için normal eğitimden hiç yararlanamayan, kısmen yararlanan ya da yararlı olsa da destek programlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Özel gereksinimli öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı gündüz eğitim okulları, yatılı özel eğitim okulları, kaynaştırma eğitimi veren okullar ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim görmektedirler (Baykoç Dönmez, 2011). Bu öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin farklılık göstermesi nedeniyle eğitim ortamlarında yapılan düzenlemelerden biri olan kaynaştırma yoluyla eğitim MEB (2006) da en az kısıtlayıcı ortam olarak ele alınmıştır. York ve Tundidor (1995) kaynaştırma eğitimini özel gereksinimli öğrencilerin akranları ile aynı okulda ve sınıfta, öğretmen desteği ile almaları gereken eğitim olarak tanımlamışlardır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine (2018) göre özel gereksinimli bireylerin öncelikli olarak normal akranlarıyla birlikte tam veya yarı zamanlı olarak eğitim almaları gerekmektedir. 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 20. Maddesinde kaynaştırma uygulamaları ile özel gereksinimli öğrencilerin uygun olan derslerde ve teneffüslerde akranları ile birlikte olmalarının sağlanması gerektiği belirtilmektedir (Batu ve Kırcaali İftar, 2010). Freeman ve Alkin'e (2000) göre araştırmaların büyük çoğunluğunda genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin akademik gelişimleri özel eğitim sınıflarında özel gereksinimli öğrencilerle birlikte eğitim gören öğrencilerden daha hızlı olmaktadır. Kaynaştırma eğitimi günümüzde yaygın bir uygulamadır ve hemen hemen her okulda kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıklanan istatistiklere göre; 2020-2021 eğitim öğretim döneminde ortaokullarda 144.769 öğrenci kaynaştırma eğitimine devam etmiştir (MEB, 2021).

Öğrenme güçlüğü; konuşma, dil, okuma, yazma, imla veya aritmetik anlamlardan birinin veya bir kaçının gelişmesinde gecikme, gerilik veya bozukluktur (Kirk ve Gallagher, 1983). Werts, Tompkins ve Culatta (2006) öğrenme güçlüğüne temel öğrenme işlemlerinin bir veya birçoğundaki önemli yetersizlikler nedeniyle özel eğitim müdahalesine ihtiyaç duyma şeklinde tanımlamışlardır. Öğrenme güçlüğü kavramı fiziksel (görsel, işitsel) veya zihinsel bir problemi olmayan ancak dili anlama veya kullanmaya yönelik bazı psikolojik süreçlerle ilgili sorunlar bulunan öğrencileri tanımlamaktadır (Sarı, 2005). Öğrenme güçlüğü, zihinsel gelişimi normal veya normalin üzerinde olmasına rağmen bir çocuğun, okuma-yazma, aritmetik ve sözel dili kullanmada düşük performans göstermesi, yeterince başarı gösterememesi, zorluk çekmesi durumudur (Melekoğlu ve Sak, 2017). Öğrenme güçlüğüne sahip öğrencilerin çoğunda ortak olarak gözlenen özelliklerden biri, çalışma becerilerinin sınırlılıklarıdır. Yaygın olarak sözü edilen öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarda gözlenen özellikler: algısal, eşgüdüm problemleri, dikkat bozuklukları, aşırı hareketlilik, düşünme ve bellek problemleri olarak sıralanmaktadır (Şenel, 1995; Özyürek, 2003). Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin okurken akıcılık, çözümleme ve kavramları anlamada yaşadıkları zorluklar okuduklarını anlamalarına da engel olmaktadır. Bu öğrenciler yeni öğrendikleri konularla ilişkili olan önceki bilgileriyle bağlantı

kuramamaktadırlar (Melekoğlu ve Çakıroğlu, 2017). Kaldenberg, Watt ve Therrien'e (2014) göre öğrenme güçlüğü olan öğrenciler metni yeteri kadar ön bilgi olmadan ve üst bilişsel stratejileri kullanmadan okuduklarında metinden çıkarım yapma, ana fikri ve metindeki detayları belirlemede zorlanmaktadır. Bu öğrenciler, normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan eğitim programında başarısız olsalar da yeteneklerini geliştirmeye yönelik bazı çalışmalarla başarı elde edebilmişlerdir. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik eğitim programları uygulandığında bu öğrencilerin yeteneklerini geliştirerek başarılı olabileceklerini göstermektedir (Mertol, Zorluoğlu ve Akkanat, 2019).

Öğrenme güçlüğüne sahip olan öğrencilerin öğretim sürecinde yaşadıkları problemleri azaltmak ve gereksinimlerini karşılamak için öğretim ve değerlendirmede bazı uyarlamalar yapmak gerekmektedir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006; Sucuoğlu, 2006). Sucuoğlu (2006, 34) öğretimsel uyarlamaları "öğretmenin, sınıftaki tüm öğrencilerin kendi hızlarında öğrenebilmeleri için, öğretim materyali, öğretimin hızı, öğretim yapılan dersin içeriği, verdiği ödevler ve sınavlarda yapabileceği düzenlemeler ve değişiklikler" olarak tanımlamaktadır. Öğretimsel uyarlama, öğrencinin gereksinimleri doğrultusunda öğretilecek içeriğin seçiminden başlanarak öğretim sonu değerlendirmeye kadar uzanan bir süreçtir (Güzel Özmen, 2005). Bu süreçte öğretmen, öğrencinin mevcut performansı ve bilgi düzeyi hakkında en sağlıklı bilgileri aileye, idareciye, rehber öğretmene ve okulda yer alan diğer personelle paylaşacak olan ve öğrenciye en uygun eğitim ortamında öğretim yapılabilmesi için öğretimsel düzenlemeyi uygulayacak olan kişidir (Batu ve Kırcaali İftar, 2010; Diken, 2007). Öğretmenin öğrenciye karşı tutum ve davranışları, öğretimin düzenlenmesine ilişkin yapabildikleri ve sınıf yönetimindeki bilgi ve tecrübesi, öğretimsel düzenlemelerin gerçekleştirilmesine etki etmektedir. Özel gereksinimli öğrencilere sağlanan eğitim hizmetleri bu öğrencilerin bağımsız bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için planlı bir biçimde sunulan hizmetlerin bütünüdür. Bu hizmetler özel eğitim alanında yetiştirilmiş öğretmenler tarafından öğrencilerin bireysel özellikleri doğrultusunda planlanmaktadır. Ayrıca branş öğretmenleri de özel eğitim hizmeti sunmaktadır (Brownell vd., 2005). Özel gereksinimli öğrencilere eğitim veren branş öğretmenlerinden biri de sosyal bilgiler öğretmenleridir. Bu durumda özel gereksinimli öğrencilerle eğitim öğretim faaliyetleri sürdüren sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler ve bu öğrencilerin eğitimindeki yeterlilikleri önemli hale gelmektedir. Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere sosyal bilgiler dersinde yer alan becerilerin verimli bir şekilde kazandırılmasında öğretmenlerin, öğrencilere uygun olarak hazırlayacağı öğretimsel uyarlamalar oldukça önemlidir (Sönmez Kartal ve Toper Korkmaz, 2017).

Sosyal bilgiler dersinin amacı, çocukların çevrelerini ve toplumsal hayatı tanımlarına ve bunlara uyum sağlamalarına yönelik bilgi, tutum, değer ve becerilerini geliştirmek ve çağın gerektirdiği donanıma sahip etkin bir vatandaş olmasını sağlamaktır (Tay ve Baş, 2015; MEB, 2017). Sosyal bilgiler dersi kapsamında çocuğun yakın çevresini tanıması, yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları, toplumsal ilişkileri, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme, yaşama yeteneklerini (beslenme, sağlık, trafik, ev ve iş hayatı, tarım, ticaret ve sanayi faaliyetleri) geliştirme gibi konular ele alınmaktadır (Güngördü, 2002). Normal gelişim gösteren öğrenciler sosyal bilgiler dersinde yer alan konuların birçoğunu çevresiyle etkileşim kurarak kendi kendilerini öğrenirken, özel gereksinimli öğrenciler bu konularda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (MEB, 2017a). Dolayısıyla özel gereksinimli öğrencilere bu konuların uyarlanarak planlı ve sistemli bir eğitimle verilmesi gerekmektedir (Sönmez Kartal ve Toper Korkmaz, 2017). Kaynaştırma uygulamasına devam eden özel gereksinimli öğrenciler genel eğitim sınıfları için hazırlanan sosyal bilgiler ders programları ile eğitimlerine devam etmektedirler. Hedef ve kazanımlar aynı olmakla birlikte özel gereksinimli öğrencilere yönelik bir takım uyarlamalar yapılmak suretiyle eğitim öğretim faaliyetlerine devam edilmektedir (Mertol vd., 2019). Cutts ve Moseley'e (2001) göre özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler keşfedilip onlardan potansiyellerine, yeterliliklerine uygun beklentiler sağlandığında davranışlarında önemli değişimler meydana gelmektedir. Bu sebeple onlar için planlanan etkinliklerin, içerik bakımından farklılaştırılması, öğrencilerin bireysel özellikleri dikkate alınarak etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu görüşü destekleyen Fuller vd.

(2004), özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere doğru eğitim ve fırsatlar verildiğinde şaşırtıcı performanslar gösterebildiğini vurgulamaktadır. Buradan hareketle, öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için farklı etkinlikler düzenlemek, özgün fikirler geliştirebilmek, farklı duylara ve algılara hitap edebilecek materyaller üretmek, kazanımlara ulaşma konusunda belirleyici olacaktır (Mertol vd., 2019).

Literatür incelendiğinde sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan öğretmenlerin yapmış oldukları öğretimsel uyarlamalara yönelik çok sayıda çalışmanın bulunduğu tespit edilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin (Tufan ve Yıldırım, 2013; Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci, 2015; Kale, Dikici Sığırtmaç, Nur ve Abbak, 2016; Gezer, 2017; Yıkımış, Aktaş ve Karabulut, 2018; Aydın ve Tuğluk, 2020; Korkmaz Ersan ve Sönmez Kartal, 2020), sınıf öğretmenlerinin (Sadioğlu, 2011; Kot, Sönmez, Yıkımış ve Çifci Tekinarslan, 2015; Esmer, Yılmaz, Güneş ve Tarım, 2017; Bilgiç, 2018; Söğüt ve Deniz, 2018; Batmaz ve Çermik, 2019; Altun ve Filiz, 2020; Özkubat, Sanır ve Özmen, 2021), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin (Yaylacı ve Aksoy, 2016; İlk ve Açıkalin, 2018), Türkçe öğretmenlerinin (Üçler ve Yıkımış, 2021), Matematik öğretmenlerinin (Yönter, 2009), Bilişim teknolojisi öğretmenlerinin (Erdoğdu ve Özbey, 2013), İngilizce öğretmenlerinin (Zeybek, 2015), Müzik öğretmenlerinin (Aktaş, Tekinarslan, 2017; Sönmez, 2017), Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin (Vural ve Yıkımış, 2008) yaptıkları öğretimsel uyarlamalara yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar genel olarak özel eğitim öğrencilerini hedeflemektedir. Özel gereksinimli öğrenciler içerisinde en yaygın grubu öğrenme güçlüğü bulunan öğrenciler oluşturmaktadır (Mastropieri ve Scruggs, 2000; Özmen, 2010). Ulusal Literatürde öğrenme güçlüğü bulunan öğrencilere yapılan öğretimsel uyarlamalara yönelik az sayıda çalışma (Kuruyer ve Çakıroğlu, 2017; Uygun, 2019; Avcı, 2020; Özkubat, Sanır ve Özmen, 2021) olsa da Sosyal Bilgiler dersine yönelik bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıflarında eğitim alabilmelerinin öneminden hareketle ilkokul eğitimleri sonrasında ortaokul branş öğretmenlerine de büyük görevler düşmektedir. Walker ve Lamon'a (1987) göre öğretmenler; özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu sınıfa kaynaştırılmasında sınıf iklimi ve davranışlar açısından güçlü bir arabulucudur (Akt. Gözün ve Yıkımış, 2004). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler hakkında bilgi düzeyinin ne olduğu, öğrenme-öğretmen sürecinde yaptıkları uygulamalar ve bu uygulamalarda karşılaştıkları güçlükler üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Araştırma bu yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Bu araştırmada öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik yaptıkları öğretimsel uyarlamalar hakkında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bu genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitim planlarının hazırlanması konusunda yeterlikleri hakkında görüşleri nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için hazırladıkları eğitim planlarının uygulanabilirliğine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin değerlendirilmesine yönelik görüşleri nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik eğitim öğretim uygulamaların başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik öğretimsel uyarlamalar hakkında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Kişinin duruma, olaya ve deneyime yönelik bakış açısını ele alan (Patton, 2018) fenomenolojik desende insanların bir olguyu kendi bakış açılarından nasıl anlamlandırdıklarını açıklamaya çalışır (Johnson ve Christensen, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Konya il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilere eğitim veren 25 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma sorularını en iyi şekilde cevaplandırmaya imkân tanıyacak ve en verimli ilişkileri kurabilecek katılımcıları seçmek için kullanılan amaçlı örnekleme (Maxwell, 2018) daha derinlemesine araştırma yapılabilmesi için bilgi zengini durumlar seçilmektedir. Patton'a göre (2018) bilgi açısından zengin durumlar, araştırmacının mümkün olduğunca fazla bilgi elde edebileceği durumlardır. Ölçüt örnekleme önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Bu çalışmada çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin belirlenmesindeki ölçütler; resmi bir ortaokulda görev yapıyor olmak, en az 10 yıllık mesleki deneyime sahip olmak ve meslek hayatlarında öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilere eğitim vermiş olmaktır. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre fenomenoloji araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu yansıtabilecek bireyler olmalıdır. Tablo 1'de çalışma grubuna ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Fakülte-Bölüm-Enstitü	Mesleki Deneyim	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle çalışma deneyimi	Hizmet eğitimi/ kurs/ seminer alma durumu	İçerik
Ö1	Kadın	37	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	12 yıl	5 yıl	Hizmet eğitimi	İçerik
Ö2	Erkek	43	Lisans	Eğitim Fakültesi-Tarih Öğretmenliği	19 yıl	4 yıl	-	-
Ö3	Erkek	45	Lisans	Eğitim Fakültesi-Coğrafya Öğretmenliği	23 yıl	10 yıl	-	-
Ö4	Erkek	54	Lisans	Eğitim Fakültesi-Coğrafya Öğretmenliği	30 yıl	10 yıl	Seminer	-
Ö5	Kadın	40	Lisans	Eğitim Fakültesi-Coğrafya Öğretmenliği	18 yıl	5 yıl	Seminer	-
Ö6	Kadın	38	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	17 yıl	17 yıl	Hizmet eğitimi	İçerik
Ö7	Erkek	43	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	20 yıl	20 yıl	-	-
Ö8	Erkek	31	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	8 yıl	2 yıl	Kurs	-
Ö9	Kadın	42	Lisans	Eğitim Fakültesi-Coğrafya Öğretmenliği	19 yıl	19 yıl	-	-
Ö10	Erkek	53	Lisans	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi-Tarih	31 yıl	30 yıl	Hizmet eğitimi	İçerik
Ö11	Kadın	36	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	15 yıl	8 yıl	Seminer	-
Ö12	Erkek	51	Lisans	Eğitim Enstitüsü Lisans Tamamlama-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	30 yıl	2 yıl	-	-
Ö13	Kadın	48	Lisans	Eğitim Fakültesi-Coğrafya Öğretmenliği	27 yıl	20 yıl	-	-
Ö14	Erkek	39	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	18 yıl	15 yıl	Seminer	-
Ö15	Erkek	46	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	24 yıl	20 yıl	-	-
Ö16	Erkek	37	Yüksek Lisans	Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans	15 yıl	5 yıl	Hizmet eğitimi	İçerik
Ö17	Kadın	43	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	22 yıl	4 yıl	Kurs	-
Ö18	Kadın	40	Lisans	Eğitim Fakültesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	19 yıl	15 yıl	Seminer	-
Ö19	Kadın	43	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	22 yıl	20 yıl	-	-
Ö20	Kadın	44	Lisans	Eğitim Fakültesi-Tarih Öğretmenliği	22 yıl	9 yıl	-	-
Ö21	Erkek	43	Lisans	Eğitim Fakültesi-Tarih Öğretmenliği	20 yıl	15 yıl	-	-
Ö22	Kadın	46	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	25 yıl	20 yıl	-	-
Ö23	Erkek	42	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	21 yıl	15 yıl	Seminer	-
Ö24	Kadın	45	Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih	24 yıl	22 yıl	Kurs	-

Ö25	Kadın	43	Lisans	Eğitim Fakültesi-Tarih Öğretmenliği	21 yıl	15 yıl	Hizmet içi eğitim
-----	-------	----	--------	-------------------------------------	--------	--------	-------------------

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen dört açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler; görüşme sırasında anlaşılmayan konularda soru sorma, açıklama ve tamamlamaya olanak verdiği için yazmaya ve doldurmaya dayalı anketlerde yer alan sınırlılığı ortadan kaldırarak derinlemesine bilgi edinilmesine imkan tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Görüşme soruları araştırmacılar tarafından yapılan literatür taraması sonrasında belirlenmiş ve hazırlanan sorularla ilgili alan sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanından uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü doğrultusunda anlaşılması zor olabilecek ifadeler üzerinde gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunun birinci bölümünde çalışma grubundaki öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. İkinci bölüm ise öğretmenlerin öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik öğretimsel uyarlamalar hakkında görüşlerini ortaya çıkartmak amacıyla hazırlanan dört sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma yayın etiği kurallarına uygun olarak tamamlanmış, Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Etik Kurul Kararı 14.03.2019 tarih ve 2019/36 sayılı) etik izin alınmıştır. Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş 'Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmelerin tamamı 2018-2019 öğretim yılı Haziran ayı içinde araştırmacılarından biri tarafından birebir ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde görüşmeye katılan öğretmenlerden randevu alınmış ve belirlenen randevu gün ve saatte görüşme yapılmıştır. Görüşme başlangıcında araştırma amacından söz edilerek kişisel bilgilerinin gizli tutulacağına ilişkin açıklama yapılmış, sorulara yönelik görüşlerini detaylandırmaları istenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların görüşlerini zenginleştirmelerine yönelik sondaj sorularına yer verilmiştir. Görüşmeler sırasında veri kaybını engellemek üzere katılımcıların izni ile görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. Görüşmeler 20-30 dakika arasında sürmüştür.

Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz elde edilen verilerin belirli kategorilere ayrılarak okuyucuya aktarılmasıdır. Bu yöntemde önce elde edilen veriler betimlenir, sonra betimlemeler açıklanır ve yorumlama işlemi ile çalışma sonlandırılır. Bu analiz türünde sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek çalışma grubunun görüşleri ayrıntılı bir şekilde açıklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada benzerlik ve farklılık taşıyan öğretmen ifadeleri birleştirilerek kodlar oluşturulmuş, oluşturulan kodlar belirlenen temalar ve alt temalar altında değerlendirilmiştir. Roberts, Priest ve Traynor'a (2006) göre araştırmacının verileri ve kodlamalarını analizlerin doğruluğu hakkında dönüt almak üzere bağımsız araştırmacılara göndermesi nitel çalışmaların güvenilirliğinin artırılmasında etkilidir. Bu nedenle veri analizinin güvenilirliğinin sağlanması için katılımcı ifadelerinin temalara göre kodlanması hakkında özel eğitim alan uzmanından görüş istenmiştir. Araştırmacılar ile alan uzmanının kodlamaları araştırma güvenilirliği açısından karşılaştırılmış, uyum yüzdesi $[(\text{Görüş birliği}) / (\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}) \times 100]$ 96 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Görüş ayrılıklarının bulunduğu bölümler tekrar değerlendirilerek görüş birliği sağlanarak verilerin analizine son hali verilmiştir.

Araştırma katılımcıları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan yazıya aktarılmış ve içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi sonunda elde edilen veriler tema, alt tema ve kodları içeren tablolar oluşturularak frekansları ile sunulmuştur. Bulguların sunumunda etik kurallar gereği katılımcı gizliliğini korumak amacıyla öğretmenler Ö1, Ö2, ...Ö25 (Ö-Öğretmen) şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sürecinin geçerliğinin sağlanması için

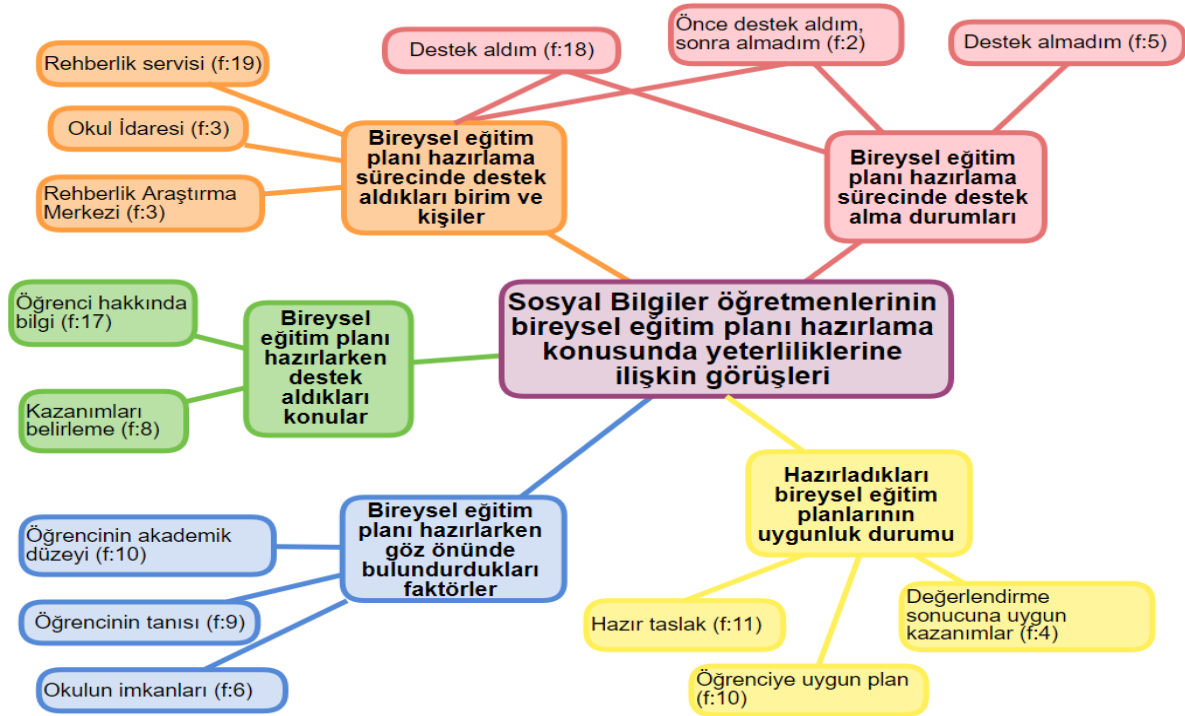
inandırıcılık ve aktarılabilirlik önemli olduğundan katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu görüşlerden hareketle sonuçlar yorumlanmıştır.

BULGULAR

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için yapılan öğretimsel uyarlamalara yönelik görüşleri; bireysel eğitim planı hazırlama konusunda yeterlilikleri, hazırladıkları eğitim planları, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin değerlendirme süreçlerine yönelik görüşleri ve eğitim öğretim uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik önerileri temaları altında analiz edilmiştir.

Şekil 1’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik bireysel eğitim planı hazırlama konusundaki yeterliliklerine ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilere Yönelik Hazırlamış Oldukları Bireysel Eğitim Planlarına İlişkin Görüşleri

Şekil 1’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik hazırlamış oldukları bireysel eğitim planlarına ilişkin görüşleri; BEP hazırlama sürecinde destek alma durumları, BEP hazırlarken destek aldıkları birim ve kişiler, BEP hazırlarken destek aldıkları konular, BEP hazırlarken göz önünde bulundurdıkları faktörler ve hazırladıkları BEP’lerin uygunluk durumu alt temaları üzerinden analiz edilmiştir.

Öğretmenlerin çoğu bireysel eğitim planı hazırlama sürecinde destek aldıklarını, bazıları destek almadıklarını belirtmiş, az sayıda öğretmen ise başlangıçta destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö4 “İlk zamanlar rehberlik servisinden destek almıştım. Kaynaştırma eğitimiyle ilgili seminer aldım. Sonra yavaş yavaş işin içine girdikçe, öğrenciyi tanıyarak, öğrenciye göre kendimi geliştirdim.”

Ö12 “İlk kez özel gereksinimli öğrencilerle çalışmaya başladığımda plan hazırlama konusunda destek aldım. Yani başlarda öğrenme amaçlı destek aldım, daha sonra destek almadım.”

Öğretmenler bireysel eğitim planı hazırlama sürecinde; okul rehberlik servisi, okul idaresi ve rehberlik araştırma merkezinden destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö3 *“Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerimle ilgili bilgi ve planlama konusunda rehberlik servisinden destek aldım. Rehber öğretmen kazanım belirleme konusunda yardımcı oldu.”*

Ö7 *“Okul idaresi planlama konusunda destek sağladı. Hazırlanması gereken evrakların bildirilmesini içeren yardımları da oldu.”*

Ö11 *“RAM tarafından yararlanan taslaklardan faydalandım.”*

Öğretmenler bireysel eğitim planı hazırlama sürecinde; öğrenci hakkında bilgi edinme ve kazanımları belirleme konusunda destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö2 *“Plan hazırlamadan önce öğrenci özelliklerini bilmem gerekiyor. Daha uygun bir plan hazırlayabilmek için genellikle öğrenci hakkında bilgi edinme konusunda destek alıyorum.”*

Ö15 *“Plan hazırlarken görüşmeler yaparak öğrenci için kazanımlar belirliyorum.”*

Öğretmenler bireysel eğitim planı hazırlarken; öğrencinin akademik düzeyi, öğrencinin tanısı ve okulun imkanlarını göz önünde bulundurdıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö8 *“Öğrencinin bildiklerinden yola çıkıp plan hazırlıyorum. Plan hazırlarken akademik başarı düzeyini daha fazla göz önünde bulunduruyorum.”*

Ö1 *“Öğrencinin yetersizlik türüne göre planlama yapmaya dikkat ediyorum.”*

Ö3 *“Öğrencilere hazırladığım planda okulun fiziki şartları, materyal gibi imkanlarını göz önünde bulunduruyorum.”*

Öğretmenler hazırladıkları bireysel eğitim planları hakkında; hazır taslak, öğrenciye uygun plan ve değerlendirme sonucuna uygun kazanımlardan oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö2 *“Genel olarak internetten indirdiğim hazır planları kullanıyorum. Normalde bunun özel olarak öğrenci için ayrı ayrı yapılması gerekiyor. Öğrencinin düzeyi, algılayış biçimi hiçbirini dikkate almıyorum.”*

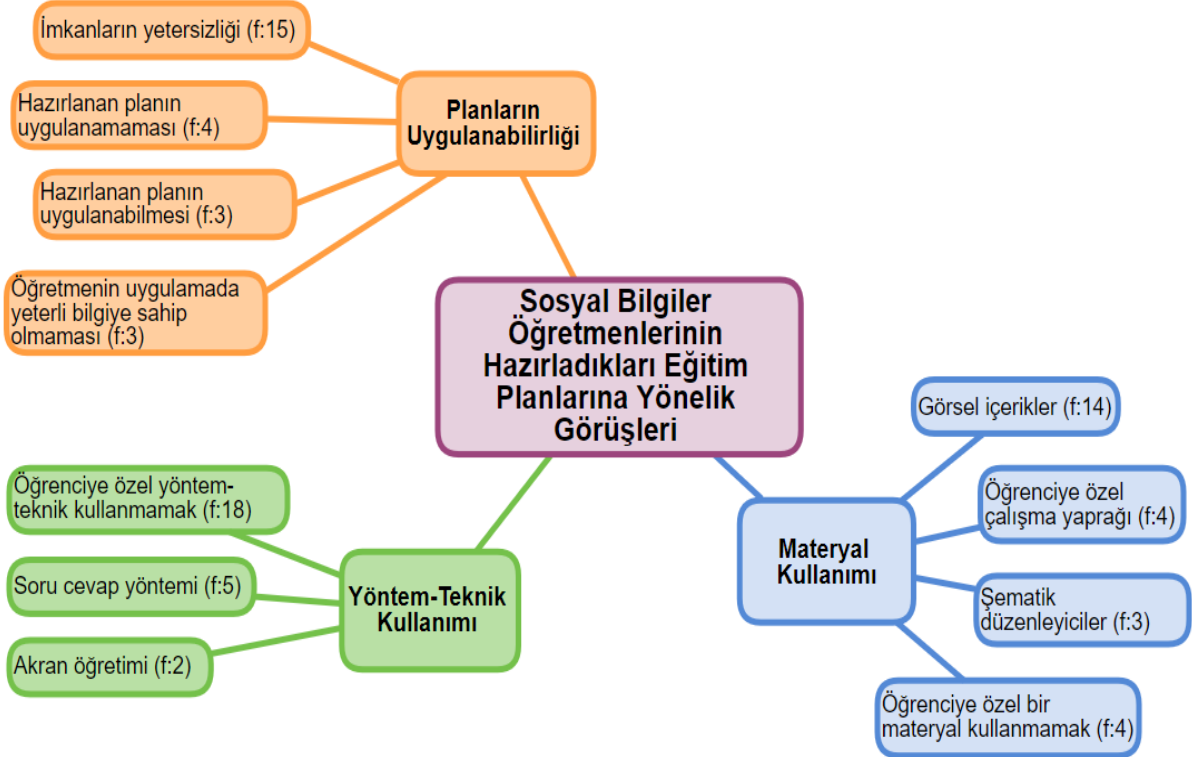
Ö4 *“Daha önce hazırlanmış başka örnekleri kopyalıyor gibi oluyorum. Kendi düşüncelerimi yazabileceğim şekilde bir plan hazırlayamıyorum.”*

Ö6 *“Önce öğrencinin genel durumuna bakıyorum. Seviyesine uygun olan konuları eğitim planına alıyorum.”*

Ö10 *“Onların seviyesini belirlemek üzere sınav hazırlıyorum. Bu sınavların sonucuna göre plan hazırlıyorum.”*

Şekil 2’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hazırladıkları eğitim planlarına yönelik değerlendirmeleri yer almaktadır.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hazırladıkları Eğitim Planlarına Yönelik Görüşler

Şekil 2’de görüldüğü üzere öğretmenlerin hazırladıkları eğitim planlarına yönelik görüşleri; planların uygulanabilirliği, yöntem-tekni kullanımı ve materyal kullanımı alt temaları üzerinden analiz edilmiştir.

Çoğu öğretmen hazırladıkları eğitim planlarının uygulanabilirliği hakkında imkanların yetersizliğini vurgulamıştır. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö3 “Birebir ilgilenme imkanım olmuyor. Süre kısıtlı, sınıf mevcudu fazla olduğu için ilgilenemiyorum.”

Ö4 “Kalabalık sınıflarda yeteri kadar zaman ayıramıyorum. Sınıf mevcudunun daha az olduğu sınıflarda bu öğrencilere biraz daha fazla zaman ayırma imkanım oluyor.”

Ö23 “Sınıflar kalabalık olduğu için pratikte uygulayamıyorum.”

Bazı öğretmenler hazırladıkları planları uygulayabildiklerini, bazı öğretmenler ise uygulayamadıklarını belirtmiş, öğretmenlerin uygulamada yeterli bilgiye sahip olmadığı ifade edilmiştir. Planları uygulayamadıklarını ve uygulamada yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirten öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö13 “Planların uygulanması için teorik bilginin yanında uygulama için de bilgiye ihtiyacım var. Bu konuda bazı eksiklikler nedeniyle uygulama sürecinde sorunlar yaşıyorum.”

Ö16 “Planları hazır taslaklardan düzenlediğim için öğrenciye uygulamada yeterli olmuyor.”

Ö25 “İçeriği uyarlasam da pratikte uygulamakta zorlanıyorum...”

Hazırladıkları planları öğretimde uygulayabildiklerini ifade eden öğretmenler bu konuda görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö6 “Öğrenebileceği kavramlar üzerinden öğretim yapıyorum. Plandaki kazanımlar doğrultusunda sınıf içi etkinlikleri gerçekleştiriyoruz.”

Ö8 “Öğrenci için belirlediğim kazanımları uygun yöntem, teknik ile uygulayabiliyorum.”

Öğretmenler yöntem-teknik kullanımı konusunda öğrenciye özel yöntem-teknik kullanmamak, soru cevap yöntemi ve akran öğretimi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö7 “Öğrenciye özel bir etkinlik yapmıyorum. Çünkü sınıfta 40 öğrenci var. Buna ayrıca zaman ayırmak mümkün değil. En fazla 1-2 dakika ayırabiliyorum.”

Ö17 “Bu öğrencilere yönelik ayrı bir uygulama yapamıyorum. Ayrı olarak ilgilendiğimde rahatsız olurlar, utanırlar.”

Ö11 “Derste bu öğrencilerin bilebileceği tarz sorular soruyorum. Böylece derse olan dikkatlerini devam ettirmiş oluyorum.”

Ö8 “Öğrenciyi grup çalışmasına dahil ediyorum. Bu sayede hem sosyal becerileri gelişiyor hem de akranları sayesinde öğrenebiliyorlar.”

Öğretmenler materyal kullanımı konusunda, görsel içerikler, öğrenciye özel çalışma yaprağı ve şematik düzenleyiciler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise öğrenciye özel materyal kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö14 “Yoğun bir şekilde olmasa da onlara farklı görsel, işitsel ve dokunsal materyal sağlıyorum.”

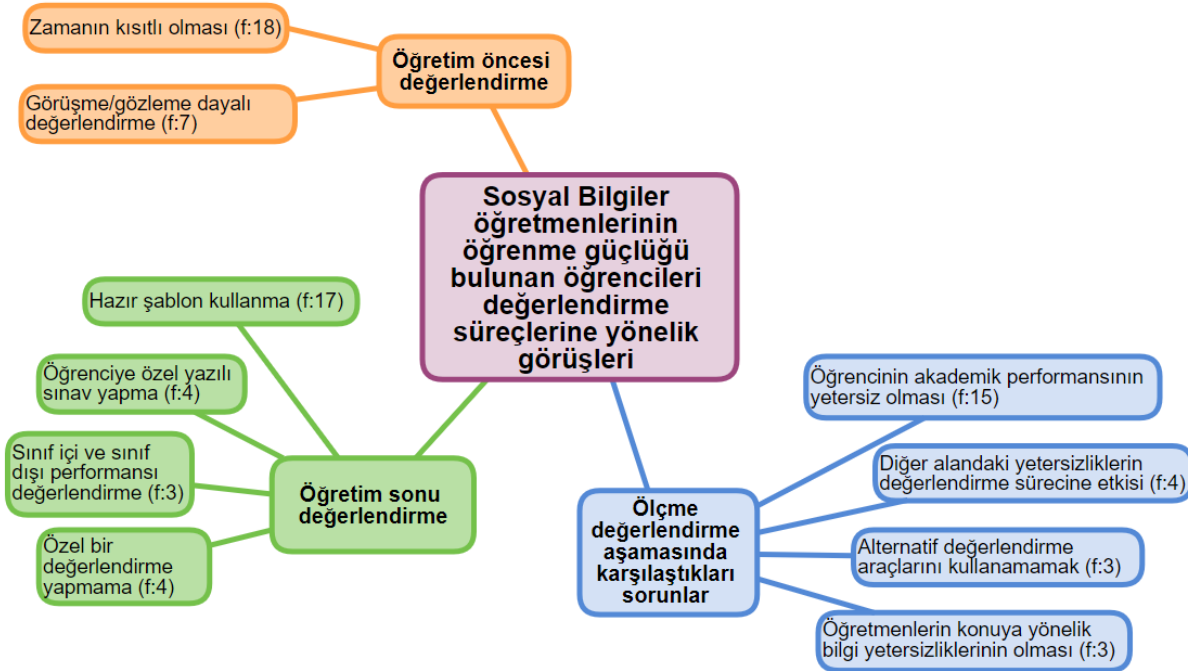
Ö16 “Konularla ilgili hedeflenen davranışı göstermesi için onlara özel materyaller temin edip çocukların ders esnasında o materyallerle ilgilenmelerini sağlıyorum. Örneğin dilsiz harita verip kendisinin tamamlamasını istiyorum.”

Ö18 “Öğrencinin düzeyine uygun ve öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak çalışma kağıtları ile öğretimi destekliyorum.”

Ö8 “Bu öğrencilerin zihninde bilgilerin kalıcı hale gelmesini sağlayacak şekilde şematik düzenleyicileri kullanıyorum.”

Şekil 3'te Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin değerlendirme süreçlerine yönelik görüşleri yer almaktadır.

Şekil 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencileri Değerlendirme Süreçlerine Yönelik Görüşleri

Şekil 3'te görüldüğü üzere öğretmenlerin öğrenme güçlüğü olan öğrencileri değerlendirme süreçlerine yönelik görüşleri; öğretim öncesi değerlendirme, öğretim sonu değerlendirme ve ölçme değerlendirme aşamasında karşılaştıkları sorunlar alt temaları üzerinden değerlendirilmiştir.

Öğretmenler öğretim öncesi değerlendirmeye yönelik zamanın kısıtlı olması ve görüşme/gözleme dayalı değerlendirme yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö21 *"Ön değerlendirme için ayrıntılı bilgi, görüşme, gözlem yapmak gerekiyor ve bunun için vakit ayıramıyorum."*

Ö4 *"Derste gözlem yapıyorum. Sözlü soru-cevap ile değerlendiriyorum."*

Ö7 *"...Özellikle okuma yazma becerisi zayıf olan öğrencilere sözlü sınav yapıyorum."*

Öğretmenler öğretim sonu değerlendirmeye yönelik; hazır değerlendirme şablonları kullanma, öğrenciye özel sınav yapma, sınıf içi ve sınıf dışı performanslarını değerlendirme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö10 *"İnternette neler yapıldığına bakıyorum. Sınavlarda hangi soruların sorulduğuna dair internette faydalanıyorum."*

Ö24 *"Değerlendirme sorularım üzerinde düzenlemeler yapıyorum. Soru sayısı ve seçenekleri azaltarak öğrenciye uyguluyorum."*

Ö13 *"...Daha basit cevaplı sorular hazırlıyorum. Uzun sorular sormuyorum."*

Ö18 *"Öğrencinin kendi seviyesine göre değerlendirme yapıyorum. Diğerlerinden ayrı tutuyorum, yazılısını özel olarak hazırlıyorum."*

Bazı öğretmenler ise özel bir değerlendirme yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö5 *"Akademik başarı beklenmediği için sınıf ortamında basit el becerileri, sosyalleşme ve iletişimi sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesini başarı olarak kabul ediyoruz. Bu nedenle değerlendirme yaptığımı söyleyemem."*

Ö4 *"Öğrenme gerçekleşmediği için değerlendirme yapamıyorum."*

Öğretmenler ölçme değerlendirme aşamasında; öğrencinin akademik performansının yetersiz olması, diğer alandaki yetersizliklerin değerlendirme sürecine etkisi, alternatif değerlendirme araçlarını kullanamama ve öğretmenlerin konuya yönelik bilgi yetersizliklerinin olması gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenlerin yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Ö11 *"Performans değerlendirirken öğrencileri baz aldığımızda performans göstermiyor. Performansına göre değil onun mutlu olacağı şekilde puanını veriyorum. Bu şekilde olduğu için değerlendirme yapmıyorum, sadece puan vermiş oluyorum."*

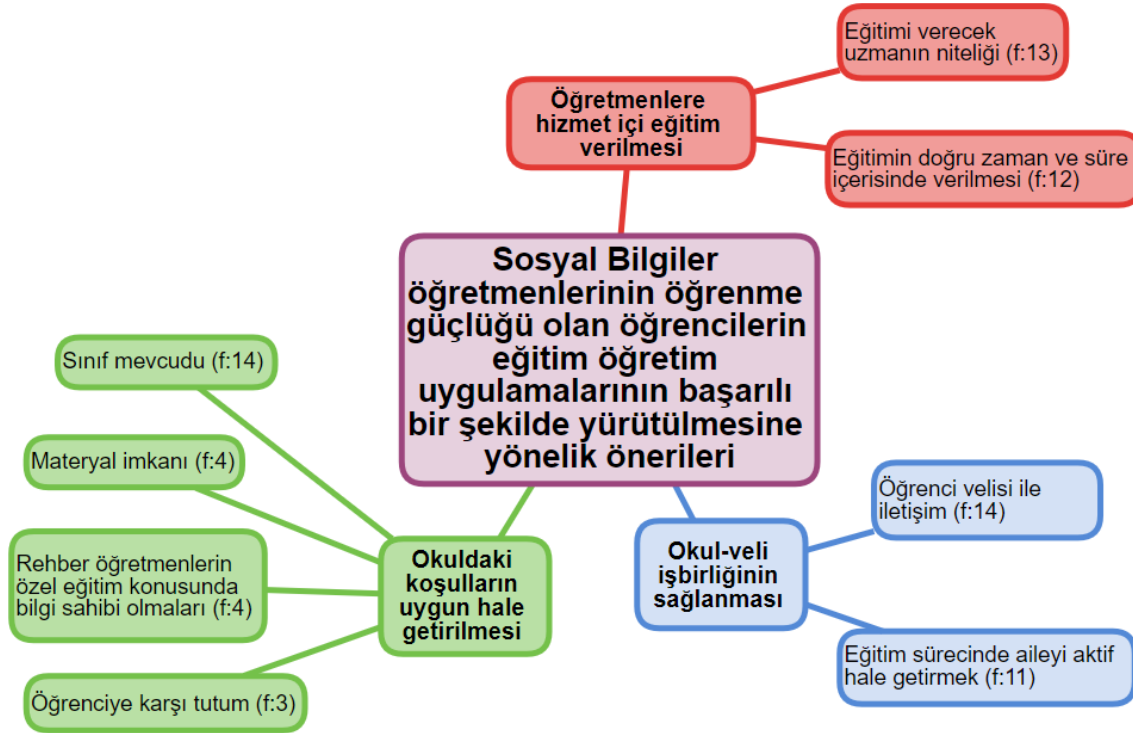
Ö22 *"Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin dikkat, algı biçimleri uyarılama yapmayı gerektiriyor. Ben bu öğrencilere uygun değerlendirme yöntemlerini bilmediğim için çok doğru şekilde değerlendirme yapacak yetkinlikte değilim."*

Ö23 *"İletişim ve sosyal becerileri değerlendiriyorum. Bu alandaki becerilerin olmaması okula uyumunu engellerken akademik başarı göstermesini de olumsuz etkiliyor."*

Ö19 *"Öğrenciye uygun alternatif değerlendirme araçları ile değerlendirme yapmıyorum. Bu nedenle öğrencinin performansını anlamak güç hale geliyor. Normal gelişim gösteren bireylerle aynı şekilde değerlendirme yapmak mümkün olmuyor."*

Şekil 4'te Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitim öğretim uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik önerileri yer almaktadır.

Şekil 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Eğitim Öğretim Uygulamalarının Başarılı Bir Şekilde Yürütülmesine Yönelik Önerileri

Şekil 4'te görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitim öğretim uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik önerileri; öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi, okuldaki koşulların uygun hale getirilmesi ve okul-veli işbirliğinin sağlanması alt temaları üzerinden analiz edilmiştir.

Öğretmenler hizmet içi eğitime yönelik; eğitimi verecek uzmanın niteliği ve eğitimin doğru zaman ve süre içerisinde verilmesi vurgusunda bulunmuşlardır. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö7 "Uzmanlar sadece pratik değil uygulamaya da yer vermelidir."

Ö8 "...Eğitimlerdeki anlatım herkesin anlayabileceği şekilde olmalıdır."

Ö23 "...Başta konuyu yavaş anlatıp sonra hızlı bir şekilde konuyu geçen eğitimcilerden verim alamadım."

Öğretmenler okuldaki koşulların uygun hale getirilmesine yönelik; sınıf mevcudu, materyal imkanı, rehber öğretmenlerin özel eğitim alanında bilgi sahibi olmaları ve öğrenciye karşı tutum vurgusunda bulunmuşlardır. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö4 "Öğrenme güçlüğü olan öğrencileri mevcudu az olan sınıflara yerleştirmek gerekiyor. Sınıf mevcudu daha az olduğunda öğrencilere daha çok vakit ayırabilirim..."

Ö21 "Öğretimde materyal kullanımı artırılmalıdır. Öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap ederek öğrenme daha kolay bir şekilde gerçekleşecektir."

Ö15 "Rehberlik servisi öğretmenlere daha yoğun bir şekilde destek olmalıdır. Bunun için de rehber öğretmenlere özel eğitim konusunda kurs, eğitim ve seminerler verilebilir."

Ö11 "Öğrencilerin sosyal becerilerinde eksiklik var. Bu öğrencilere karşı olumlu tutum sergilenmesi gerekiyor. Öğrencinin bu sayede motivasyonu artar, akademik başarıyı da olumlu yönde etkileyebilir."

Öğretmenler okul veli işbirliğinin sağlanmasına yönelik; öğrenci velisi ile iletişim ve eğitim sürecinde aileyi aktif hale getirmek vurgusunda bulunmuşlardır. Bu konuda bazı öğretmenlerin görüşü şu şekildedir:

Ö9 “Öğrencinin velisi ile yapılan görüşmelerle öğrencinin gelişimi, genel durumu konusunda bilgi sağlama düzeyi arttırılabilir.”

Ö21 “Öğrencinin ailesi ile birlikte planlamalar, etkinlikler yapılabilir. Aile de eğitim öğretim sürecine aktif olarak katılmış olur.”

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik yaptıkları öğretimsel uyarlamalar hakkında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlayan bu araştırma kapsamında; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bireysel eğitim planı hazırlama konusunda yeterlilikleri, hazırladıkları eğitim planları, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin değerlendirme süreçlerine yönelik görüşleri ve eğitim öğretim uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik önerileri temaları altında analiz edilmiştir.

Öğretmenler, bireysel eğitim planı hazırlama noktasında yetersiz olduklarını, sadece rehber öğretmenden sınırlı bir şekilde yardım aldıklarını ve genellikle internetten buldukları hazır şablonları öğrenciye göre değiştirerek kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıflarında bulunan öğrenme güçlüğü tanılı öğrencilerinin özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, eğitim planı hazırlamada, öğretimi uyarlamada ve sınıf içi uygulamalarda eksikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer araştırmalarda (Bilen, 2007; Yönter, 2009; Şekercioğlu, 2010; Kuyumcu, 2011; Sardohan, 2011; Erişkin, Kırac ve Ertuğrul, 2012; Kış, 2013; Sadioğlu vd., 2013; Güzel, 2014; Yılmaz, 2015; Zeybek, 2015; Yılmaz ve Batu, 2016) öğretmenlerin bireysel eğitim planı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çuhadar (2006)'nın çalışmasında, sınıf öğretmenlerinin amaçları belirlemede sistemli bir çalışma içerisinde olmadıkları ve kendi yöntemlerine göre yazılı olmayan amaçlar belirlediklerini, yasal yönden zorunlu ve eğitsel yönden gerekli olmasına rağmen, kaynaştırma eğitimine tabi öğrenciler için, BEP hazırlamadan çalışmalarını sürdürdüklerini belirten araştırma bulguları bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı sınıf içi uygulamada bireyselleştirilmiş eğitim planlarına uymadıklarını, sınıf mevcudunun kalabalık olmasından dolayı öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle birebir ilgilenemediklerini, çoğunluğu farklı yöntem ve teknikleri kullanamadıklarını ve sadece sınıfın ortalama düzeyine uygun öğretim yaptıklarını belirtmişlerdir. Saraç ve Çolak (2012)'in çalışmasında, ilköğretim okullarında kaynaştırma uygulamalarında sınıf öğretmenlerinin isteklerinin göz ardı edildiği, kaynaştırma uygulamalarının uygun olmayan fiziksel koşullarda gerçekleştirildiği, sınıf öğretmenlerinin sorunlarının çözümünde okuldaki diğer personelden yardım almasına rağmen yapılan yardımların yeterli ve işlevsel olmadığı belirlenmiştir. Yönter (2009) ise çalışmasında matematik dersi ile ilgili öğrencinin eğitim gereksinimlerine dayalı bireysel eğitim planı hazırlamada ve uygulamada sınıf öğretmenlerinin kendi başlarına yeterli olmadıkları, kaynaştırma uygulamalarında görev ve sorumlulukların farkında oldukları, ancak yeterli destek alamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Zeybek, (2015) ders içeriklerinde ve öğretim yönteminde kaynaştırma uygulamasına devam eden özel gereksinimli öğrencilere yönelik uyarlamaların yapılmadığı, Nayır ve Karaman Kepenekci (2013) öğretmenlerin kaynaştırmaya tabi olan özel gereksinimli öğrencilere zaman ayıramadıkları, Gök (2013) sınıfların kalabalık oluşu; bu nedenle öğretmenin kaynaştırma öğrencisine yeterli zamanı ayıramaması, kaynaştırma öğrencileri için fiziki imkânların yetersiz olması bulgular arasında yer almaktadır. Şekercioğlu (2010) çalışmasında, okulun fiziki koşullarının kaynaştırma uygulamasına devam eden özel gereksinimli öğrencilere uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz ve Batu (2016) sınıf mevcudlarının özel gereksinimli öğrencilere göre düzenlenmemesinin özel gereksinimli bireylerin eğitiminde karşılaşılan sorunlardan biri olduğu, Batu (1998) bazı öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine kendilerinin normal öğrencilerden farklı

olduklarını hissettirecek hiçbir değişiklik ve etkinliğe yer vermedikleri ve Kuyumcu (2011) kaynaştırma uygulamalarında araç-gereçlerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenler, değerlendirme için akademik öğrenmelerden ziyade toplumsal uyum becerileri ve iletişim becerileri gibi kazanımlar doğrultusunda değerlendirme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin ayrıntılı değerlendirme yapmadıkları ve değerlendirme sürecinde sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Benzer konudaki çalışmalarda (Güven, 2009; Yöner, 2009; Üzümcü ve Nazıroğlu, 2016) öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına devam eden özel gereksinimli öğrencileri ölçme ve değerlendirmede problem yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Gürsel (2007), özel gereksinimli öğrencilerin değerlendirilmesinde bireysel eğitim planını temel alan değerlendirme, performansı temel alan değerlendirmeler, öncelikli görevlerdeki performansı temel alma, öğrenme stratejileri ve çabası, değerlendirme ölçeklerini ve puan ağırlıklarını değiştirme, paylaşımcı değerlendirme, sözleşmeli değerlendirme, ölçüt bağımlı değerlendirme gibi farklı değerlendirmelere yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Öğretmenler, hizmet içi eğitimler verilmesini ve bu eğitimlerin daha planlı, yoğun ve sürekli olarak yapılmasını önermişlerdir. Kanat(2015)'in çalışmasında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlere özel olarak kaynaştırma uygulamalarına yönelik uzmanlarca hizmet-içi eğitim, seminer verilmesi öneriler bölümünde yer almaktadır. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilere plan hazırlarken yardım edilmesini, öğrencilerin tanınmasının daha ayrıntılı bir şekilde yapılmasını, uygulama için gerekli ortam ve materyal imkanlarının artırılmasını, okullarda aile ile okul iş birliğini artıracak çalışmalarda bulunulmasını, okullarda özel eğitim uzmanlarının destek vermesini önermişlerdir. Batu (1998) çalışmasında öğretmenlerin okul-aile-öğrenci üçgeninin önemini ifade ettiklerini belirtmiştir. Kaynaştırmanın başarılı bir şekilde yürütülmesinin en önemli unsurlarından birisinin işbirliği olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sonuçları öğrenme güçlüğü tanısı almış olan öğrencilere eğitim vermekte olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin özelliklerine uygun plan hazırlamadıkları, planlardan öğretimsel uyarlamalara yer vermediklerini, var olan planları öğrencilere uygulamadıklarını, öğrencilere uygun değerlendirme yöntemlerini kullanmadıklarını ortaya koymuştur. Araştırmada görüşülen öğretmenlerin çoğunluğu eğitim uygulamalarının başarılı şekilde yürütülmesi için hizmet içi eğitimlerin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Özel eğitim uzmanlarının destek vermesini, sınıf ortamlarının öğrenme güçlüğü olan bireyler için daha uygun hale getirilmesini, sınıf mevcudu düzenlemesi yapılmasını, öğretim materyallerinin sağlanması konusunda adım atılmasını önermişlerdir.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal bilgiler öğretmenlerine alan uzmanları tarafından özel eğitim ile ilgili seminer ve hizmet içi eğitim kursu gibi bilgilendirici nitelikte verilen eğitim hizmetlerinin artırılması sağlanabilir.
- Öğrenme güçlüğü olan öğrenciye eğitim veren sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik hizmetiçi eğitimler düzenlenerek öğretimi planlama, öğrencinin özelliklerine göre eğitim ortamını uyarlama ve plan hazırlama gibi uygulamaya yönelik etkinliklerle ilgili daha fazla bilgi verilebilir.
- Özel gereksinimli öğrencilerin bulunduğu sınıflarında öğrenci sayısının yasa ve yönetmelikte belirlenen sayıyı geçmemesi ve öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciye yeterli düzeyde zaman ayırması sağlanabilir.
- Rehberlik servisinin özel eğitim konusunda daha fazla bilgi sahibi olması ve diğer öğretmenlere destek sağlanması için hizmet içi eğitimler yoğun şekilde verilebilir.

KAYNAKÇA

- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997), T.C. Resmi Gazete, 06 Haziran 1997.
- Aktaş, B. ve Tekinarslan Çifci, İ. (2016). Müzik öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaptıkları öğretim uyarlamalarının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(İpekyolu Özel Sayısı), 2165-2179
- Altun, T. ve Filiz, T. (2020). Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 1-22. DOI: 10.24315/tred.537847
- Avcı, A. (2020). *Matematik öğrenme güçlüğü yaşayan ilkökul öğrencilerine yönelik öğretim uygulamalarının değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aydın, D. ve Tuğluk, M. N. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin öğrenme öğretme sürecinde öğretimsel uygulamalara yer verme düzeylerinin incelenmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 423-433.
- Batmaz, G., ve Çermik, H. (2019). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaptıkları öğretimsel düzenlemelerde karşılaştıkları engeller ve aldıkları destekler. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 27-38.
- Batu, S (1998) Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Batu, S. ve Kırcaali İftar, G. (2010). *Kaynaştırma (5. Baskı)*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Baykoç Dönmez, N. (2011). Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. (Ed. Baykoç Dönmez, N.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim (1. Baskı) (15-28)*. Eğiten Kitap. Ankara.
- Bilen E. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşleri ve çözüm önerileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bilgiç, E. (2018). Kaynaştırma uygulamalarındaki öğretimsel uyarlamalar eğitiminin sınıf öğretmenlerinin öğretimsel uyarlamaların önemine ilişkin görüşlerine etkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Brownell, M. T., Ross, D. D., Colon, E. P., ve McCallum, C. L. (2005). *Critical features of special education teacher preparation: A comparison with general teacher education*. *E Journal of Special Education*, 38 (4), 242-252.
- Cutts, E., N., Moseley, N. (2001). Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi, (Çev. Ersevimi, İ.). Özgür Yayınları. İstanbul.
- Çuhadar, Y. (2006). *İlköğretim okulu 1.-5. sınıflarında kaynaştırma eğitime tabi olan öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi. Zonguldak.
- Diken, İ. H. (2007). *Kaynaştırma Uygulamalarında İşbirliği*. (Ed. Eripek, S.). *İlköğretimde Kaynaştırma* içinde (23-40). Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Doğaroğlu, T. ve Bapoğlu Dümenci, S. (2015). Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ve erken müdahale hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 3rd National Congress of Child Development and Education (International Participations) (Congress Book)*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/hsbfdf/issue/7893/103909>
- Erdoğdu, F. ve Özbey, F. (2014). Bilişim Teknolojisi öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin uygulamaları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 60-85.
- Erişkin, A., Kırac, S. ve Ertuğrul, Y. (2012). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(193), 200-213.
- Esmer, B., Yılmaz, E., Güneş, A. M., Tarım, K. ve Delican, B. (2017). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerinin eğitimine ilişkin deneyimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1601-1618.
- Freeman, S. & Alkin, M. (2000). Genel eğitim ve özel eğitim ortamlarında zihinsel engelli çocukların akademik ve sosyal başarıları. *Remedial and Special Education*, 21, 3-18.
- Fuller, M., Healey, M., Bradley, A. & Hall, T. (2004). Barriers to learning: a systematic study of the experience of disabled students in one university. *Studies in higher education*, 29(3), 303-318.
- Gezer, M. S. (2017). *Sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime yönelik rol algılarının belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Gök, R. (2013). *Kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunan ilkökul sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetiminde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma yöntemleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi. Antalya.

- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Gürsel, O. (2007). Özel eğitim alan öğrencilerin başarılarını değerlendirme ve not verme. 17. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi*, İzmir.
- Güven, M. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin okul rehberlik hizmetleri ve denetimiyle ilgili görüşleri. *Journal of International Social Research*, 2(9), 171-179.
- Güzel Özmen, R. (2005). *Kaynaştırma ortamlarında öğretimsel düzenlemeler*. (Ed. Ataman. A.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* içinde, (71-103). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara.
- Güzel, N. (2014). *Kaynaştırma öğrencisi olan ilköğretim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yaşadıkları sorunlar (Beykoz ilçesi örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- İlk, G. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- İlk, G. ve Açıkalin, M. (2018). SOSYAL bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(219), 57-88.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar*. Eğiten Kitap. Ankara.
- Kaldenberg, E. R., Watt, S. J., & Therrien, W. J. (2014). Reading instruction in science for students with learning disabilities: A meta-analysis. *Learning Disability Quarterly*, 38(3), 160-173. doi: 10.1177/0731948714550204.
- Kale, M., Dikici Sığirtmaç, A., Nur, İ. ve Abbak, B. S. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 35-45.
- Kanat, H.,(2015). *Kaynaştırma öğrencisi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaptıkları eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş ve önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Karadeniz, M. H. (2019). Öğretmen adaylarının matematiksel becerilere uyarlanan öğretimsel etkinlikleri kaynaştırma öğrencisine uygulanması sürecine bir bakış. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1021-1040.
- Kış, H. (2013). *Destek eğitim odalarındaki uygulamalara ilişkin rehber öğretmenler ve özel eğitim sınıf öğretmenlerinin*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.
- Kirk, S.A & Gallagher, J.L. (1983). *Education exceptional children*. Houghton Mifflin. Boston.
- Korkmaz Ersan, V. D. ve Sönmez Kartal, M. (2020). Sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 5(2), 74-100.
- Kot, M., Sönmez, S., Yıkılmış, A. ve Çiftçi Tekinarslan, İ. (2015). İlkokul 4. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 231-246.
- Kuruyer, H. G. ve Çakiroğlu, A. (2017). Sınıf öğretmenlerinin özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve eğitimsel müdahale sürecinde görüş ve uygulamaları. *Turkish Studies*, 12(28), 539-555.
- Kuyumcu, Z. (2011). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Mastropieri, A. M. & Scruggs, E. T. (2000). *The Inclusive classroom. Strategies for effective instruction*. Prentice Hall. Columbus.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım* (Çev. Ed. Çevikbaş, M.). Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Melekoğlu, M. A. ve Sak, U. (2017). *Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek*. Pegem Yayınevi. Ankara.
- Melekoğlu, M. A., ve Çakiroğlu, O. (2017). Öğrenme güçlüğü olma riski taşıyan öğrencilere yönelik değerlendirme süreçleri. (Ed. Melekoğlu M. A. ve Çakiroğlu, O.), *Özel öğrenme güçlüğü olan çocuklar [Children with learning disabilities]* içinde (101-122). Vize Yayıncılık. Ankara.
- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation* (4th Ed). John Wiley and Sons.
- Mertol, H., Zorluoğlu, S.L. ve Akkanat, Ç. (2019). *Özel eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

- Miles, B. M. & Huberman, A. M. (1994). *Genişletilmiş bir kaynak: nitel veri analizi*. (2. Baskı), (Çev. Akbaba, S. ve Ersoy, A.), Pegem Yayınevi. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021). Strateji geliştirme daire başkanlığı. 2020-2021 Eğitim istatistikleri. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2020_2021.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). *Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı*. <http://orgm.meb.gov.tr/altsayfalar/HayatBilgisiDersi>
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Nayır, F. ve Karaman Kepenekci, Y. (2013). *Kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri*. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 70-89.
- Özkubat, U. , Sanır, H. ve Özmen, E. (2021). Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için yapılan öğretimsel uyarlamalara yönelik öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 881-900. DOI: 10.31592/aeusbed.979746
- Özkubat, U., Sanır, H. ve Özmen, E. (2021). Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için yapılan öğretimsel uyarlamalara yönelik öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 881-900. DOI: 10.31592/aeusbed.979746
- Özmen, C. (2010). *Sosyal Bilgiler ve Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, (Çeviri Ed. Bütün, M. ve Demir, S.B.). (2. Baskı), Pegem Yayınevi. Ankara.
- Roberts, P., Priest, H. & Traynor, M. (2006). Reliability and validity in research. *Nursing Standard*, 20(44), 41-45. doi: 10.7748/ns2006.07.20.44.41.c6560
- Sadioğlu, Ö. (2011). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerilerine yönelik nitel bir araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi. Bursa.
- Sadioğlu, Ö., Bilgin, A., Batu, S., ve Oksal, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1760-1765.
- Saraç, T. ve Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8,(1), 13-28.
- Sardohan, A. E. (2011). *İlköğretimde birden fazla yetersizliğe sahip öğrencilerin etkili kaynaştırılması ile ilgili öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Sarı, H. (2005). *Ağır ve çok engelli öğrencilerin kaynaştırılması için stratejiler*. (Ed. A. Ataman) *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* içinde.(237-249), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara.
- Söğüt, D. A. ve Deniz, S. (2018). Sınıf öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlamada karşılaştıkları güçlükler ve kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 423-443. DOI: 10.17556/erziefd.402532
- Sönmez Kartal, M. ve Toper Korkmaz, Ö. (2017). *Özel eğitimde Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Pegem Yayınevi. Ankara.
- Sönmez, A. (2017). *Kaynaştırma öğrencilerine uygulanan müzik eğitimine ilişkin müzik öğretmenlerinin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kırıkkale Üniversitesi. Kırıkkale.
- Sucuoğlu, B. (2006). *Yeni ilköğretim programları ve öğretmen yeterlikleri ışığında etkili kaynaştırma uygulamaları*. Ekinoks Yayınları. Ankara.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları*. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.
- Şekercioğlu, B. (2010). *İlköğretim II. kademedeki branş öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ile ilgili görüşler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şenel, H. (1995). Özel öğrenme güçlüğü terimi yerine alternatif arayışlar. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 40-44.
- Tay, B. ve Baş, M. (2015), Çokkültürlü eğitim anlayışı temelli öğrenme-öğretme yaklaşımı (Ed. Ekici G.), *Etkinlik örnekleriyle güncel öğrenme-öğretme yaklaşımları-III* içinde, (61-95), Pegem Yayınevi. Ankara.

- Tufan, M., ve Yıldırım, Y. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(4), 1-13.
- Uygun, N. (2019). *Matematik öğrenme güçlüğü risk grubu olan bir dördüncü sınıf öğrencisi için destek eğitim programı geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi. Konya.
- Üçler, A. M. ve Yıkılmış, A. (2021). Kaynaştırma öğrencisi bulunan Türkçe öğretmenlerinin öğretim uyarlamalarına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1023-1043. DOI: 10.17240/aibuefd.2021.21.64908-882708
- Üzümcü, M. ve Nazıroğlu, B. (2016). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştığı problemler ve bunlarla başa çıkma yolları. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1546-1557.
- Werts, M. G., Tompkins, J. R., & Culatta, R. (2006). *Fundamentals of special education: What every teacher needs to know*. prentice Hall.
- Vural, M., ve Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 141-159.
- Yaylacı, Z. ve Aksoy, B. (2016). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 19-40.
- Yıkılmış, A., Aktaş, B., Karabulut, A. H. ve Terzioğlu, N. K. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde yaptıkları çalışmalar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1841-1860.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Yılmaz, E. (2015). *Bir ilkokuldaki öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Yılmaz, E. ve Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilkokul öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 247-268.
- York, J. & Tundidor, M. (1995). Issues raised in the name of inclusion: perspectives of educators, parents and students. *Journal of Association for Persons with Severe Handicaps*, 20 (1), 31-44.
- Yönter, S. (2010). *İlköğretim kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere yönelik matematik öğretimi uyarlamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Zeybek, Ö. (2015). İlköğretim okullarındaki İngilizce öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.